

Резюме

В статтє рассмотрєна привилєгия беспошлиннєстї Севернопричерноморских проксєний, а такжє оцєнєно их значєниє как срєдствє рєгулированиє торгєвли.

Ключєвыє слєва: Северное Причерноморьє, проксєния, торгєвля, привилєгия беспошлиннєстї.

Одержано 25 верєснєя 2007 р.

УДК 94(470+438):327“1654-1667”

В.В.Газин

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА МОСКОВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ НАПЕРЕДОДНІ ТА З ПОЧАТКОМ РОСІЙСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ВІЙНИ 1654 – 1667 рр.

У статті проаналізовано основні напрямки та завдання зовнішньої політики Московської держави напередодні та в перші місяці російсько-польської війни 1654–1667 рр. Звертається увага на прагнення царського уряду заручитися підтримкою або нейтралітетом європейських монархів в конфлікті з Польщею.

Ключові слова: Центрально-Східна Європа, дипломатія, посольства, титули.

Середина 50-х рр. XVII ст. була надзвичайно важливим періодом в історії Центрально-Східної Європи. Фактично, тоді були закладені основи нового співвідношення сил у регіоні. Уже через 6 років після утвердження Вестфальської системи рівноваги, яка постала із завершенням Тридцятилітньої війни 1618–1648 рр. і була новим етапом у розвитку міждержавних відносин в Європі, в основі яких, за визначенням російського історика Г.Саніна, лежали “баланс сил” та “державні інтереси”¹, чітко проявилася небезпека її зруйнування. Це було пов’язано, по-перше, з різким послабленням впливу Речі Посполитої в результаті Української революції. Польсько-литовська держава до цього була чи не найвпливовішим чинником регіональної політики і розглядалася творцями Вестфальської системи як фактор стабілізації, противага амбіціям Швеції, з одного боку, та Туреччини – з другого. Проте, у зв’язку з повстанням українського народу й утворенням Української козацької держави зі своїми політичними планами та активною позицією гетьманського уряду Богдана Хмельницького, спрямо-

ваною на об'єднання в межах однієї соборної держави всіх етнічних українських земель, Річ Посполита, опинившись в кризі, втрачала цю свою роль. По-друге, намітилася тенденція до активізації політики Швеції, яка знову стала плекати плани перетворення Балтійського моря у внутрішньошведське озеро. Відтак, це могло її перетворити на основного гравця європейської політики і зруйнувати ту рівновагу сил, яка була сформована за результатами Тридцятилітньої війни. По-третє, саме в цей період на європейську арену почала виходити Московська держава, яка до того часу, знаходячись на периферії і будучи ослабленою смутами початку XVII ст., не відігравала якоїсь значної ролі в справах Європи. При цьому ця монархія, побудована на принципах самодержавства з яскравими ознаками східної деспотії, почала виказувати неабиякі амбіції, демонструючи бажання відігравати головну роль якщо не у всій Європі, то хоча б у центральній-східноєвропейському регіоні. Маємо підстави говорити про зародження в тогочасній Росії імперських тенденцій: спадкоємність традицій Візантійської імперії, прагнення об'єднавчою силою православного світу й центром притягання слов'янських народів. Саме в сенсі останнього надзвичайно вагомою подією стало укладення Переяславсько-московського договору 1654 р. та початок російсько-польської війни 1654–1667 рр.

Загалом, питанням міждержавних стосунків другої половини 50-х рр. XVII ст. в Центрально-Східній Європі в історіографії приділено досить багато уваги. Зокрема, в цьому плані варто виділити роботи сучасних українських істориків В.Горобця, В.Смоля, В.Степанкова, Я.Федорука та Т.Чухліба². Серед сучасних російських вчених найбільший доробок у дослідженні означеної тематики належить В.Артамонову, В.Заборовському, Г.Саніну, С.Фаїзову, Т.Яковлевій³. Польська історіографія даного питання представлена працями З.Вуйцика, П.Канії та ін.⁴. Проте, навіть така досить велика кількість праць, темою яких є історія міжнародних відносин окресленого нами періоду, не виключає необхідності подальшої роботи над вивченням даної проблематики. Зокрема, в сенсі з'ясування основних напрямків політичних та військових зусиль Московської держави напередодні та на початковій стадії війни з Польщею, коли вперше в політиці Москви яскраво проявилися імперські амбіції. Саме це й стало головною темою даного дослідження.

Отже, надання московським царем протекції Війську Запорозькому ставило перед Росією низку складних завдань, вирішення яких, проте, обіцяло значні дивіденди в сенсі зміцнення позицій в Європі та реалізації планів, пов'язаних з Балтикою. Насамперед, угода з козацькою Україною призводила до безпосереднього військового зіткнення Московської держави з Польщею. З одного боку, цього вимагав новий союзник гетьман Богдан

Хмельницький (фактично, на думку правителя козацької України, це була головна мета українсько-московського союзу), з другого – сама Росія була зацікавлена у війні з Польщею. Спостерігаючи ослаблення Речі Посполитої в результаті української революції, Москва не могла не скористатися з цього в боротьбі за вплив у Центрально-Східній Європі та повернення втрачених на початку XVII ст. територій. Крім цього з'являлася можливість реалізації давнього проекту – здобуття виходу до Балтійського моря, що бачилося чи не головним інтересом Московської держави.

Звичайно, московські урядовці усвідомлювали труднощі, пов'язані з майбутньою війною. По-перше, навіть ослаблена Польща залишалася серйозним противником, який прагнутиме зберегти своє лідерство в регіоні. По-друге, слід було враховувати те, що в 1653 р. склався польсько-кримський союз, спрямований проти Московської держави (при цьому кримчаки прагнули залучити до походу проти Москви навіть Військо Запорозьке). По-третє, занепокоєння царського уряду було пов'язане з позицією європейських держав стосовно московсько-польського конфлікту. Зокрема, підтримку Польщі міг надати її васал Бранденбург. Потенційним суперником Москви виступала і Швеція, яка не бажала посилення позицій Росії в Прибалтиці і виношувала свої плани стосовно цього регіону. Невідомими для Росії залишалися позиції Франції та Австрійської імперії. Перша, будучи основним творцем Вестфальської системи, могла негативно зреагувати на дії Москви, спрямовані на посилення своїх позицій на сході Європи, а друга – традиційно розглядала католицьку Польщу як союзника у боротьбі з протестантським світом, Францією та Туреччиною, а тому не зацікавлена була у послабленні Речі Посполитої. Насамкінець, Росія ще не була повністю готова до широкомасштабної переможної війни. Хоча Росія в якості союзника отримала Військо Запорозьке, яке володіло значною військовою потугою, проте сама московська армія перебувала в стадії реформування. Їй не вистачало сучасного озброєння та кваліфікованих командних кадрів. Все це змушувало Москву напередодні та на початку війни з Польщею активізувати свою дипломатію. Її завданнями було, по-перше, з'ясування позицій європейських держав щодо московсько-польського конфлікту, а по-друге, можливе залучення окремих європейських монарших дворів до війни з Польщею. Також мова йшла про укладення домовленостей щодо поставок новітньої стрілецької зброї для російської армії. Ну і, насамкінець, московські дипломати мали представити в Європі московського царя як великого володаря, що було фактичним намаганням утвердити новий статус Росії та окреслити її нову роль у європейській політиці. Першочерговим кроком для цього було утвердження нових царських титулів, які відображали, по-перше, відповідний, бажаний московській владі статус

російського царя, по-друге, наявні, а також бажані геополітичні обриси Московської держави.

Отже, починаючи з кінця 1653 р., коли велася інтенсивна підготовка до укладення угоди з козацькою Україною, московський уряд посилює свою зовнішньополітичну діяльність. Уже в останній декаді 1653 р. Москвою були споряджені посольства до Швеції, Нідерландів, Франції та Данії. Головним завданням, яке ставилося перед послами, було зондування ставлення європейських монархів до майбутньої російсько-польської війни, а також аргументація справедливості дій з боку Москви⁵.

Слід сказати, що тогочасна Європа була слабо знайома з московською політикою. Показовими в цьому сенсі стали перипетії з російським посольством до Франції, яке у складі гінців К.Мачохіна, Р.Болдвінова та А.Богданова було відправлене з Москви 6 грудня 1653 р.⁶ Як відзначає І.Борщак, Москва "...до середини XVII ст. взагалі не існувала для Франції, дипломати якої були сильно здивовані, почувши про московського царя від своїх шведських колег на Вестфальському конгресі"⁷. Лише на осінь 1654 р. посланці прибули до Франції. Відразу ж виникли складнощі, зокрема пов'язані з тим, що російські послы прибули без перекладача, який би володів французькою мовою, а серед французів не було знавця російської. Московське посольство супроводжував фламандець Вінер, який володів російською мовою, проте не знав жодного слова по-французьки. Можливість порозумітися з'явилася лише тоді, коли в Парижі знайшли одного банкіра, який володів фламандською. Таким чином, через двох перекладачів відбулися переговори між московською та французькою сторонами⁸.

Сам хід посольства став промовистим і доволі яскраво характеризував ставлення одного з найвпливовіших європейських урядів до московитів. Як повідомляють французькі джерела, на утримання царських посланців була виділена доволі незначна сума (2400 ліврів), що було значно менше тих видатків, які здійснювалися французькою казною у випадку прибуття до Парижа навіть послів незначних німецьких князів. Крім того, саме прибуття посольства до столиці Франції викликало здивування парижан. Вони вперше бачили таку колоритну делегацію. Високі шапки та довгі бороди послів призвели до того, що їх сприймали за турків чи персів⁹.

У той же час, московські дипломати прагнули відразу змусити сприймати себе як послів великого й могутнього монарха, з яким має рахуватися вся Європа. Так, вони відразу поставили вимогу щодо надання їм аудієнції особисто короля – неповнолітнього Людовіка XIV (згідно існуючого в Франції тогочасного етикету, вони мали спочатку предстати перед регентшею Анною Австрійською). Коли ж після тривалих суперечок послы добилися аудієнції в короля, то вчинили скандал через те, що Людовік не встав під час оголо-

шення всіх царських титулів. Черговий інцидент стався, коли під час зустрічі з регентшею перекладач заплутався в безкінечних царських титулах¹⁰.

Загалом, метою даного посольства було інформування французького двору про причини російсько-польської війни. Посланці передали Людовіку XIV грамоту з повідомленням про початок військового конфлікту, в якій наголошувалося, що він виник "...за его (польського короля – В.Г.) многие к российскому государству досады"¹¹. Зокрема говорилося про зумисне невірне написання царських титулів. В якості доказів були надані посольські книги, в яких "все эти гадости" були надруковані¹².

Принагідно відзначимо, що саме посольство залишило по собі доволі неприємне враження. Згідно даних тогочасних французьких газет, які, будучи офіційними друкованими виданнями, подавали лише достовірну інформацію, яка перевірялася урядом, московські послы під час перебування в Парижі безперервно пиячили, випиваючи щодня за рахунок казни до восьми літрів горілки, скандалили і влаштували між собою бійки, що змушувало навіть в окремих випадках втрутитися швейцарських гвардійців¹³.

Наприкінці 1653 р. з Москви також були направлені посольства в Швецію, Бранденбург та Курляндію.

Особливо інтенсивно велась робота в напрямку Стокгольма. Так, перше посольство до столиці Швеції було споряджене 22 жовтня 1653 р. Туди відправилися гінці піддячий Марко Васильєв і товмач Федір Вейнер. Вони мали передати шведському урядові грамоту, в якій містилося прохання дозволити придбати в Швеції 20 тис. добрих мушкетів. 2 січня 1654 р. гінці прибули в Стокгольм. Проте з 20 тис. мушкетів шведи змогли надіслати лише 4 тис., проте надалі обіцяли більші поставки¹⁴.

Друге посольство до Швеції в складі гінців Семена Ієвського та Тимофія Мартинова, відправлене з Москви 4 грудня 1653 р., мало на меті проінформувати королеву про причини війни з поляками. Зокрема, в царській грамоті були детально описані образи, завдані поляками московському монарху. Так, в ній містилася скарга на "...короля польского и его подданных в печатаньи ими в книгах и на письме злых бесчестий и поношений российским государям и всему царству". Наголошувалося, що саме ця обставина змушує московське керівництво до війни проти Польщі¹⁵.

Відразу після укладення українсько-московської угоди 1654 р., яка була зафіксована у відомих Березневих статтях, активна дипломатична діяльність московського уряду продовжилася. Її об'єктами стали Бранденбург, Курляндія та імперія Габсбургів. Як і наприкінці 1653 р., метою посольств було добитися гарантії невтручання з боку європейських монархів у хід московсько-польського конфлікту. Так, у грамоті до курфюрста, направленої 11 травня 1654 р. з посольством, яке очолював Федір Порошин, містився

ся заклик, щоб той не допомагав полякам “...ни войском, ни деньгами”. Також царський гонець мав продемонструвати дві надруковані в Польщі книги, в яких невірно було вжито царський титул. Загалом результати посольства були успішними. Порошин отримав свідоцтво, що курфюрст дає царю такий самий титул, як предки його давали. При цьому правитель Бранденбургу просив, щоб одночасно з російського боку його також було титуловано курфюрстською світлістю¹⁶.

Одночасно з посольством до Бранденбургу 11 травня 1654 р. було направлено і в Курляндію гінця піддячого Івана Старого з грамотою, в якій детально викладалися причини війни з Польщею та містилася вимога-прохання, щоб “...курляндский князь объявил полякам войну” і не намагався надавати королю будь-якої допомоги¹⁷.

Слід відзначити, що загалом посольства досягли поставленої мети. Правителі вказаних держав хоча й не виказали захоплення перспективою московсько-польської війни і навіть пропонували свої посередницькі послуги для залагодження конфлікту мирними засобами, проте й гарантували невтручання у майбутню війну¹⁸.

Слід наголосити, що саме помилки в написанні царських титулів активно використовувалися московськими дипломатами для виправдання як початку війни проти Польщі, так і певних політичних кроків Москви (відмова від проведення мирних переговорів тощо). Так, 17 травня 1654 р. цар Олексій Михайлович направив до австрійського імператора Фердинанда III листа, в якому виказував сподівання на підтримку з боку цісаря у війні з поляками та повідомляв про намір “...на него Яна-Казимира Короля, за его многие грубости и неправды, стоять и неправды их им мстити”¹⁹. Також в листі містилася скарга щодо невизнання з боку польського короля нових царських титулів (фактично, мова йшла про невизнання Польщею союзу між Московією та козацькою Україною, а в розумінні московського царя – приєднання українських земель до своїх володінь).

Указаний лист мало вручити спеціальне посольство в складі Івана Баклановського та дяка Івана Михайлова, яке перебувало у Відні з 28 вересня по 12 листопада 1654 р. Царські посланці повинні були звернути увагу цісаря на недопустимі образи, що завдав польський король Його Царській Величності у своїх листах. Зокрема, що особливо вразило царя, це невірне вживання його імені й титулів. У той же час король, на думку московської сторони, незаконно привласнив царські титули й називається “...многих Государств Государем и Обладателем, противно вечному докончанию”²⁰.

Зазначимо на тому, що в Європі вважали, що основним мотивом війни Москви з Польщею була Україна, і сприймали розмови росіян про образи і невірне написання царських титулів лише як привід до військових дій²¹.

Так, Августин Майєрберг у своєму описі подорожі в Московію зазначає, що "...москвитяни зібрали і з особливою турботою зберігали багато листів польського короля до царя, в яких, на їх думку, з навмисною зневагою, на що скаржився цар, вкрались деякі незначні помилки". На думку імператорського посла, поляки бачили, що москвитяни акцентували увагу на невірності написання царських титулів лише з метою, щоб мати привід до порушення миру²².

Той же Майєрберг наводить дані, що московський посол Пушкін, зокрема, представив скаргу, яка стосувалася того, що у польських виданнях, які, на його думку, з'явилися не без відома короля, зокрема в творах Івана Горцина, Ебергарда Твардовського та ін., "...возвеличували трофеї короля Владислава і його тріумф над Московією, принижуючи цим самим покійного царя Михайла і всіх інших москвитян", що, на його думку, було явним порушенням Полянвського договору, згідно якого це все слід забути. Відтак, посол вимагав за подібні моральні збитки як компенсацію повернення Смоленська і сплати 50 тисяч золотих²³.

Проте, результати діяльності посольств були більш ніж сприятливі для Москви. Царські посланці загалом справилися з поставленими завданнями. Було гарантоване невтручання в хід московсько-польської війни, а з боку Швеції та Нідерландів здійснені поставки найновішої на той час зброї²⁴. Очевидно, це можна пояснити небажанням європейських монархів ввергати Європу, яка ще не оговталася від Тридцятилітньої війни, в новий кровопролитний конфлікт, який міг втягнути в себе майже всі європейські держави. Нейтралітет і пропозиції посередництва в мирному врегулюванні створювали можливість, якщо не припинення військових дій між Польщею та Московією, то хоча б їх локалізації.

Звичайно, в процесі підготовки до війни московська дипломатія не обмежувалася спробами заручитися підтримкою лише європейських монархів. Одним з першочергових завдань для Москви стала нейтралізація Криму. У цьому питанні Москва виявляла неабияку активність. Так, після того, як 14 вересня 1653 р. з Криму відбуло московське посольство, очолюване Демидом Хомяковим і Єрмолою Клочковим, уже 18 жовтня на їх місце прибули нові повноважні послы Сидір Лодиженський та Олексій Огарков, котрі перебували в Криму аж до березня 1655 р.²⁵. А вже в лютому 1654 р. московський уряд відправляє в Крим нове надзвичайне посольство в складі Тимофія Хотунського та Івана Фоміна. Останні мали спробувати схилити хана до війни проти поляків. Зокрема, мова йшла про можливість організації спільної військової акції проти короля²⁶. У разі невдачі послы мали прикласти зусилля для утримання хана від надання допомоги полякам²⁷.

Переговори з ханськими урядовцями проходили надзвичайно складно. Московські послы, як і під час аудієнцій у європейських монархів, звертали увагу кримських чиновників на всілякі неправди з боку польського короля, пропонували вдвічі підвищити платню в кримську казну. Проте, отримували відповіді на кшталт того, що між кримським царем та польським королем існує угода, яку не можна порушувати, а також стосовно того, що в свій час хан також звертався до московського царя з проханням військової допомоги, а той відмовив²⁸.

Стосовно ж спроби московських дипломатів утвердити нові царські титули, вельми цікавою й промовистою виявилася реакція керівництва Криму. У розмові з московськими посланцями кагла Газі Гірей заявив, що "...Бут-то де государь их всем светом владеет. А на востоке и на западе, и на севере и опричь их есть многие государства. И такую де гордостью прежде сего московские государи и отец его государев не писывались, потому что то слово вымыслено не делом и богу грубо гораздо"²⁹. Ще різкішою була відповідь хана Мегмета-Гірея: "...где Москва, где восток, где запад? Меж востоку и западу мало-ли великих государей и государств? Мочно было то знать и такие слова не писати, всей вселенной отчичем и дедичем, и обладателем пишется, и так лживо и непристойно писать, и непригоже..."³⁰. Далі "...у нас де цари не похваляютца и похвалы своей ни в какое государство не пишут. Наш де Ислам Гирей царь с 600 городов повоевал и о том государю вашему похвалы своей и в иное государство не писывал"³¹.

Підсумовуючи сказане, слід акцентувати увагу на наступних моментах. По-перше, московський уряд при підготовці та укладанні угоди 1654 р. з Військом Запорозьким, здійснював активні зусилля в сенсі створення сприятливих умов для ведення війни з Польщею. Головними завданнями московської дипломатії цього періоду стало забезпечення, якщо і не підтримки, то хоча б нейтралітету європейських монархів у московсько-польському конфлікті. По-друге, головним аргументом необхідності війни проти Польщі повсякчас виставлялися недопустимі образи царю з боку польського короля та невірне написання царської титулатури. По-третє, певні успіхи московського уряду в створенні сприятливих умов для ведення війни, не враховуючи невдачі кримської місії, були пов'язані, насамперед, з небажанням європейських монархів допустити новий загальноєвропейський конфлікт, який би остаточно зруйнував систему вестфальської рівноваги.

Уже з початком російсько-польської війни й першими перемогами московських військ одним з найважливіших завдань, що постали перед московською дипломатією, стало визнання європейськими монархами нових російських завоювань й утвердження нових геополітичних реалій, що виникли в результаті успішних дій московських військ.

Примітки:

1. *Санин Г.А.* Россия и Украина в Вестфальской системе международных отношений (1648–1702 гг.) // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2006. – Т.16. – С.306.

2. *Горобець В.* Еліта козацької України в пошуках політичної легітиматії: стосунки з Московією та Варшавою, 1654–1665. – К., 2001. – 533 с.; *Смолій В.А., Степанков В.С.* Становлення української дипломатичної служби. Зовнішня політика уряду Б.Хмельницького // Нариси з історії дипломатії України. – К., 2001. – С.107-162; *Іх же.* Дипломатична боротьба за збереження Української держави. Перетворення України на об'єкт міжнародних відносин (1657–XVIII ст.) // Нариси з історії дипломатії України. – С.163-207; *Федорук Я.* Міжнародна дипломатія і політика України 1654–1657. Частина 1: 1654 рік. – Л., 1996. – 262 с.; *Його ж.* Переговори Речі Посполитої з Московією і укладення Віленського миру (1654–1656) // Переяславська рада 1654 року (історіографія та дослідження). – К., 2003. – С.796-862; *Чухліб Т.* Гетьмани і монархи. Українська держава в міжнародних відносинах 1648–1714 рр. – К., 2003. – 518 с.

3. *Артамонов В.А.* Соперничество очагов державности в Восточной Европе в XVII–XVIII вв. // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2006. – Т.16. – С.291-304; *Заборовський А.В.* Россия, Речь Посполитая и Швеция в середине XVII в. – М., 1981. – 180 с.; *Санин Г.А.* Отношения России и Украины с Крымским ханством в середине XVII в. – М., 1987. – 170 с.; *Його ж.* Россия и Украина в Вестфальской системе международных отношений (1648–1702 гг.). – С.305-322; *Фаизов С.* “Где Москва, где восток, где запад?»: географическая полемика между крымским ханом Мухаммедом IV и царем Алексеем Михайловичем в 1655–1658 гг. // Україна та Росія: проблеми політичних і соціокультурних відносин. – К., 2003. – С.128-145; *Яковлева Т.* Украинский вопрос в русско-польских переговорах 60-х гг. XVII в. // Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.). – Вип.3. – К., 2003. – С.179-192.

4. *Wojcik Z.* Traktat Andruszowski 1667 r. i jego geneza. – Warszawa, 1959; *Kania P.* Polityka zagraniczna Rzeczypospolitej w XVII wieku // http://www.Historia.terramail.pl/opracowania/nowozytna/polityka_zagraniczna_polski_xvii.html.

5. *Заборовський А.В.* Россия, Речь Посполитая и Швеция в сер. XVII в. – С.31.

6. *Бантъш-Каменский Н.Н.* Обзор внешних сношений России (по 1800 г.). – Ч.IV. – М., 1902. – С.80.

7. *Борщак И.* Украина, Литва и французская дипломатия в 1648–1657 гг. (по неизданным документам) // <http://www.laborunion.lt/memorandum/ru/modules/sections/index.php?op=viewarticle&artid=40>.

8. Там же.

9. Там же.

10. Там же.

11. *Бантъш-Каменский Н.Н.* Обзор внешних сношений России (по 1800 г.). – Ч.IV. – М., 1902. – С.80.

12. *Борщак И.* Украина, Литва и французская дипломатия в 1648–1657 гг.
13. Там же.
14. *Бантыш-Каменский Н.Н.* Обзор внешних сношений России (по 1800 г.). – Ч.IV. – С.170.
15. Там же. – С.170.
16. Там же. – С.4-5.
17. *Его же.* Обзор внешних сношений России (по 1800 г.). Ч.III. – М., 1897. – С.3.
18. Там же.
19. Памятники дипломатических сношений древней России с державами иностранными. – СПб., 1854. – Т.3: Памятники дипломатических сношений с Римскою империею (с 1632 по 1660 год) (далі – Памятники). – С.96-97.
20. Там же. – С.105, 121.
21. *Борщак И.* Украина, Литва и французская дипломатия в 1648–1657 гг.
22. Путешествие в Московию барона Августина Майерберга, члена императорского придворного совета и Горация Вильгельма Кальвуччи, кавалера и члена правительственного совета Нижней Австрии, послов августейшего римского императора Леопольда к царю и великому князю Алексею Михайловичу, в 1661 году, описанное самим бароном Майербергом. – М.: Императорское общество истории и древностей Российских, 1874. – С.5-6.
23. Там же. – С.6-7.
24. *Заборовский Л.В.* Россия, Речь Посполитая и Швеция в середине XVII в. – С.34.
25. *Новосельский А.А.* Исследования по истории эпохи феодализма (Научное наследие). – М., 1994. – С.17-18.
26. *Заборовский Л.В.* Крымский вопрос во внешней политике России и Речи Посполитой в 40-х – середине 50-х годов XVII в. // Россия, Польша и Причерноморье в XV–XVII вв. – М., 1979. – С.267.
27. *Новосельский А.А.* Указ. соч. – С.20.
28. Там же. – С.20-21.
29. Памятники. – С.130.
30. Національна бібліотека України. Інститут рукописів. – Ф.П. – Спр.15425-15487. – Арк.61.
31. *Новосельский А.А.* Указ. соч. – С.25.

Summary

In article the author analyzes the basic directions and problems of foreign policy of the Moscow state on the eve and in the first months of the Russian-Polish war 1654 - 1667 pays attention to aspiration of the imperial government to get support, or even to provide a neutrality of the European monarchs in the conflict to Poland.

Key words: It is Central-East Europe, diplomacy, embassies, titles.